

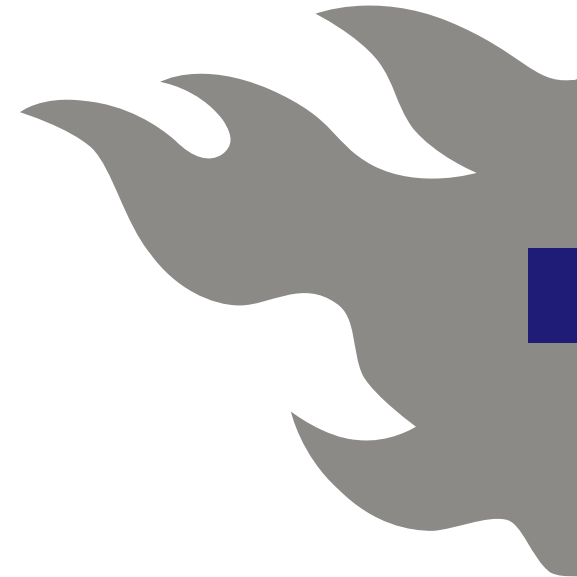

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Otanta-aineistojen analyysi (78405) Kevät 2012 TEEMA 1

Risto Lehtonen

risto.lehtonen@helsinki.fi

Otanta-aineistojen analyysi

Laajuus

6/8 op.

Tyyppi

78405 Otanta-aineistojen analyysi (aineopintojen valinnainen erikoiskurssi / syventävien opintojen 1. erikoiskurssi)

Luentoajat

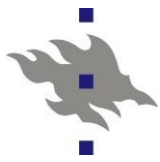
Luennot tiistaisin 13.3.–17.4.2012 klo 14–18 Exactumin salissa C122, yhteensä 20 tuntia.
Harjoituksia mikroluokassa C128 torstaisin 15.3.–19.4.2012 klo 12–15, yhteensä 15 tuntia.

Suoritustapa

Aineopinnot: Loppukuulustelu (6 op) tai loppukuulustelu ja (vapaaehtoinen) harjoitustyö (8 op)
Syventävät opinnot: Loppukuulustelu ja (pakollinen) harjoitustyö (8 op)
Harjoituksissa käytetään tilastollisia ohjelmistoja (pääasiassa SAS, SPSS)

Loppukuulustelu

Tiistai 24.4.2012 klo 14-16 C122 (Exactum)

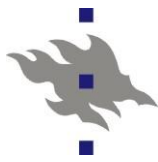

Harjoitustyö

- Aineopinnot
 - Vapaaehtoinen mutta suositeltava (2 op)

- Syventävät opinnot
 - Pakollinen (2 op)

- Työn palautus huhtikuun 2012 loppuun mennessä

Teemoja ja näkökulmia

- **Hierarkkinen** (monitasoinen) otanta-aineisto
 - Ryväotantaan perustuva aineisto
 - Riippuvien havaintojen tilanne
- Lineaariset ja logistiset mallit otanta-aineistoille
 - Asetelmaperusteinen analyysi
 - Kiinteiden tekijöiden mallit
 - Malliperusteinen analyysi
 - Sekamallit
- Esimerkkejä:
 - Harjoitusaineisto: OHC-aineisto
 - Case Studies: PISA, ESS
- Tilastollinen ohjelmisto
 - SAS, SPSS

: Kirjallisuutta

- [Lehtonen R. and Pahkinen E. \(2004\). *Practical Methods for Design and Analysis of Complex Surveys. Second Edition.* Chichester: John Wiley & Sons. Luvut, 5, 7, 8](#)
E-kirja: [dawsonera](#)
- **Web extension:**
VLISS-Virtual Laboratory in Survey Sampling
<http://mathstat.helsinki.fi/VLISS/>
Uusi versio: <http://vliss.helsinki.fi/>
- Lehtonen R. and Djerf K. (2008). *Survey sampling reference guidelines.* Luxembourg: Eurostat Methodologies and Working papers. Saatavilla vapaasti osoitteessa:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-08-003/EN/KS-RA-08-003-EN.PDF
- Tilastokeskus (2007). [Laatua tilastoissa.](#)
2. uudistettu painos, Tilastokeskus, Käsikirjoja 43.

TEEMA 1

JOHDANTO

Empiirinen kvantitatiivinen tutkimusprosessi - Otosperusteinen

Survey = Empiiris-kvantitatiivinen (yhteiskunta)tutkimus

■ Survey-projektin vaiheet:

I Suunnittelu ja testaus

1. Tutkimusongelman muotoilu
2. Tutkimusasetelman laadinta
3. Otanta-asetelman laadinta
4. Tiedonkeruuvälineiden valmistus
5. Testaus laboratorio-oloissa ja pilotointi kentällä

II Tiedonkeruuoperaatiot

6. Otoksen poiminta
7. Tiedonkeruu
8. Tiedostonmuodostus
 - editointi, imputointi
 - katoanalyysi
 - painokertoimien muodostus

III Tilastollinen analyysi

9. Eksplorointi ja kuvailu

- tunnuslukujen laskenta,
- taulukointi
- graafiset kuvailut
- piste-estimointi
- väliestimointi

10. Analyysi ja tulkinta

- tilastollinen mallinnus

IV Raportointi ja jälkihoito

11. Julkaisut ja artikkelit

12. Opinnäytetyöt

13. Esitelmät

14. Sähköiset tuotteet

15. Dokumentointi ja arkistointi

Tärkeä huomio

■ Osavaiheet:

- 3. Otanta-asetelman laadinta
- 6. Otoksen poiminta
- 8. Tiedostonmuodostus
- 9. Eksplorointi ja kuvailu
- 10. Analyysi ja tulkinta
- 15. Dokumentointi ja arkistointi

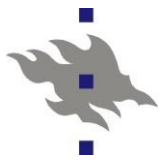
- Tutkimusprosessin aikaisemmat vaiheet 3, 6 ja 8 pitää osata ottaa huomioon aineiston analyysivaiheissa 9 ja 10
- Otanta-asetelmaan ja tiedostonmuodostukseen liittyvät asiat pitää osata dokumentoida aineiston myöhempää käyttöä varten

Kuvaileva ja analyyttinen survey

YHTEENVETO: KUVAILEVA JA ANALYYTTINEN SURVEY

	KUVAILEVA	ANALYYTTINEN
Tulosmuuttajat	Muutamia	Useita
Yleistystaso	Kiinteä perusjoukko	"Superpopulaatio"
Estimoitavat parametrit	Kuvailevia, esim. totaalit, keskiarvot	Analyttisiä, esim. regressiokertoimet
Estimaattori-tyypit	Lineaarisia, esim. totaalin HT-estimaattori	Epälineaarisia, esim. regressiokertoimen PNS-estimaattori
Varianssien estimointi	Analyttisesti	Approksimatiivisesti
Ulkoisen lisäinfon käyttö analyysissä	Tärkeää	Vähemmän tärkeää
Malliavusteinen estimointi	Käytetään paljon	Ei juurikaan käytetä
Monimuuttuja-analyysi	Ei käytetä	Käytetään paljon
Tilastollinen testaus	Ei käytetä	Käytetään paljon
Painojen skaalaus	Perusjoukon taso (N)	Otostaso (n)
Tilastolliset ohjelmistot	SAS, GES, CLAN, SUDAAN	SAS, SPSS, SUDAAN, WesVar, Stata, MLwiN

Otanta-asetelma *sampling design*

- Niiden sääntöjen ja menetelmien kokonaisuus, jolla **otos** poimitaan määritellystä **perusjoukosta**
 - Tavoiteperusjoukko
 - Kohdeperusjoukko
 - Kehikkoperusjoukko
 - Ylipeitto
 - Alipeitto

Otanta-asetelma

- N alkion perusjoukko
- Jokaisella perusjoukon alkiolla k on tunnettu, nolaa suurempi todennäköisyys π_k tulla mukaan n alkion otokseen

$$0 < \pi_k \leq 1$$

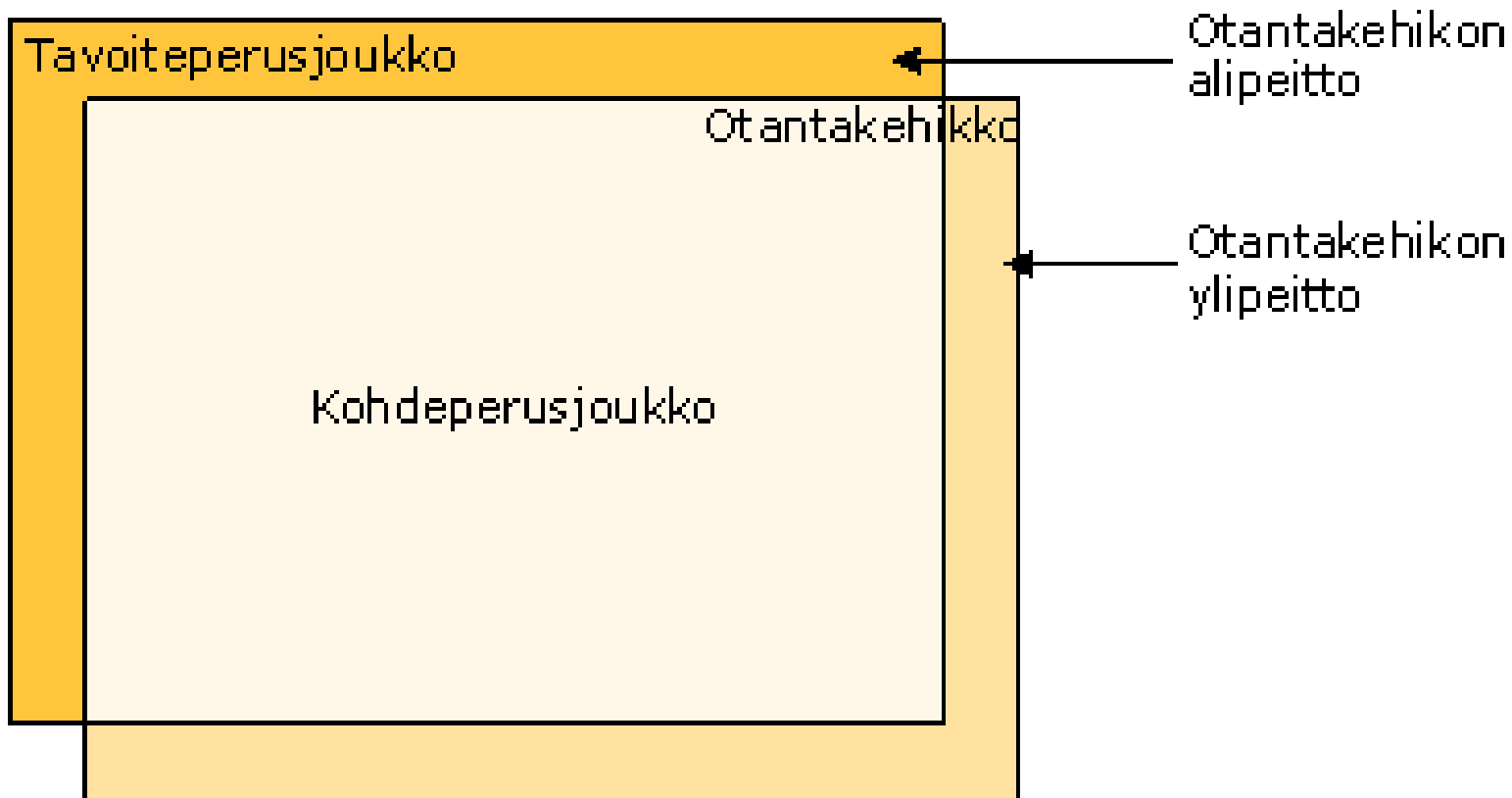
perusjoukon alkiolle k ,

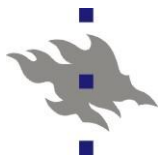
$$k = 1, \dots, N$$

missä N on perusjoukon alkioiden lukumäärä

• Otantakehikon alipeitto ja ylipeitto

• Tilastokeskus: Laatua tilastoissa -käsikirja

Otos Sample

- Perusjoukon osajoukko
- Poimitaan jollain satunnaisotannan menetelmällä
(*Random sampling, Probability sampling*)
- Poiminnassa käytetään sisältymistodennäköisyyksiä
(*Inclusion probability*)
- Miksi satunnaisotanta?
 - Otoksesta saatavat tulokset voidaan yleistää koskemaan koko kiinnostuksen kohteena olevaa perusjoukkoa tai hypoteettista mallia
 - Tilastollinen päättely
 - Piste-estimaatit
 - Kesquivirheet
 - Luottamusvälit
 - Tilastollinen testaus

Huomioita sisältymistodennäköisyydestä

- Nollaa suurempi
- Voi olla = 1
 - Milloin?
- Voi olla yhtäsuuri kaikille alkioille
- Voi vaihdella
 - Alkioryhmittäin
 - Ositettu otanta
 - Alkioittain
 - PPS-otanta (otanta alkion kokoon suhteutetuin todennäköisyyksin)
- Sis.todennäköisyyttä käytetään painokertoimien muodostamisessa
- **Asetelmapaino** (*design weight*)
 - Totaalien estimointi
- **Analyysipaino** (*analysis weight*)
 - Muut analyysitilanteet
- **Uudelleenpainotus**
 - Vastauskadon korjausta varten
 - Voidaan soveltaa sekä asetelmapainoon että analyysipainoon

Asetelmapaino (*design weight*)

Asetelmapaino: $w_k = 1/\pi_k$ otosalkiolle k ,
 $k = 1, \dots, n$, missä π_k on alkion k sisällymis-
todennäköisyys ja n on otosalkioiden lkm

Asetelmapainolle pätee $\sum_{k=1}^n w_k = N$,

missä N on perusjoukon alkioden lkm

Asetelmapainoja tarvitaan kun estimoidaan
kokonaismääriä (esim. työttömien kokonaismäärä)

Analyysipaino (*analysis weight*)

Uudelleenskaalattu painokerroin, esim.

$$w_k^* = (n/N)w_k, \quad k = 1, \dots, n,$$

missä n on otoskoko ja N on perusjoukon koko

Analyysipainoille pätee $\sum_{k=1}^n w_k^* = n$ (otoskoko)

joten analyysipainojen keskiarvo = 1

Analyysipainoja käytetään yleensä tilastollisen analyysin yhteydessä

HUOM: SRS-otokselle analyysipaino = 1

Uudelleenpainotus (*Reweighting*)

- Asetelma- ja analyysipainojen lisäksi tarvitaan usein painojen muokkausta vastauskadon (*nonresponse*) vaikutusten oikaisemiseksi
 - Uudelleenpainotus
 - Estimoidaan ensin vastautodennäköisyys (*response probability*)
 - Aineiston osajoukoissa tai
 - Alkioittain
 - Korjataan analyysipainoja estimoitujen vastautodennäköisyyksien avulla
 - Esimerkiksi: PISA-tutkimus, Terveys 2000,...

Esimerkki: Health 2000 – Weighting procedures

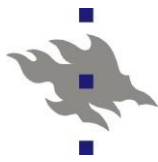
Design weight $w_{hik} = 1/\pi_{hik}$ where π_{hik} denotes the inclusion probability of person k in cluster i of stratum h in the population.

WARNING: The sum of the sampling weights over the sample data set is equal to the size of the population N . That weight should not be used as a weight variable in the analysis!

Analysis weight $w_{hik}^* = \frac{n}{N} \times \frac{1}{\pi_{hik} \hat{\theta}_{hik}}$ where $\hat{\theta}_{hik}$ denotes the

estimated response probability of sample person k in cluster i of stratum h .

NOTE: The sum of analysis weights over the sample data set is equal to the size n of the sample data set. Can be used in the analysis.

Otanta-asetelma voi olla...

■ Yksinkertainen

■ Systemaattinen otanta

- Poiminta suoraan alkiotason kehikkoperusjoukosta

■ Ositettu systemaattinen otanta

- Alkiotason perusjoukon ositus ja otoksen kiintiöinti ositteisiin
- Systemaattinen otanta kustakin ositteesta

■ Mutkikas

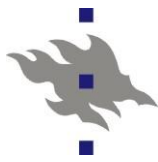
(*Complex survey*)

■ Ositettu

kaksiasteinen otanta

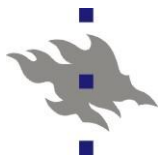
■ Esimerkiksi:

- Rypäiden poiminta ryvästason perusjoukosta PPS-otannalla
- Alkioiden poiminta otosrypäistä systemaattisella otannalla

Ryväsotannan motivaatio

- Tiedonkeruumenetelmän kannalta voi olla edullista käyttää ryväsotantaa
 - Käyntihaastattelut
 - Rypäänä kotitalous
 - Kliiniset menetelmät
 - Rypäänä terveyskeskus
- Alkiotason kehikkoperusjoukon puuttuminen voi edellyttää ryväsotantaa
 - Koulusaavutus-tutkimukset
 - Pisa
- Tutkimusasetelma voi edellyttää ryväsotantaa
 - Työterveyshuoltotutkimus (OHC)
 - Terveys 2000 -tutkimus

Otanta-aineiston analyysi

- Otanta-asetelmaan reagointi on välttämätöntä tilastollisen analyysin yhteydessä
- Miksi?
- Pätevän tilastollisen päättelyn suorittamiseksi
- Tavoitteena on yleistää otosaineistosta saatavat tulokset koskemaan koko perusjoukkoa, josta otos on poimittu
 - Tilastollinen estimointi
 - Tilastollinen testaus
 - Tilastollinen mallinnus

Mitä tietoja aineistossa tulee olla pätevää analyysia varten?

- Otanta-asetelman mukaiset muuttujat
 - Asetelmapaino
 - Sisältymistodennäköisyyden käänteisluku
 - **Analyysipaino**
 - Skaalattu asetelmapaino, tarvittaessa katokorjattu
 - Keskiarvo yli aineiston = 1
 - **Ositeindikaattori**
 - Mihin ositteeseen havaintoyksikkö kuuluu
 - **Ryväsindikaattori**
 - Mihin poimintarypääseen havainto kuuluu
 - Tarvittaessa myös indikaattorimuuttuja, joka kertoo onko tieto imputoitu vai ei

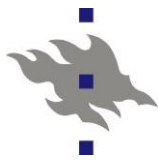

Esimerkki: Suomen ESS-data

- Käytännössä näitä kaikkia tietoja ei aina välttämättä tarvita
 - Riippuu asetelman yksinkertaisuudesta / monimutkaisuudesta

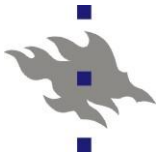
- Suomen ESS-aineisto: Yksinkertainen tilanne
 - **Systemaattinen otanta**
 - Sisällymistodennäköisyydet samoja kaikille
 - Ei ositusta
 - Ei ryvästymistä

- Painomuuttuja (asetelmapaino) = 1 kaikille

Esimerkki: Belgian ESS-data

- Belgian ESS-aineisto: Mutkikkaampi tilanne
 - **Ositettu kaksiasteinen ryväsojanta**
 - Sisällymistn vaihtelee ositteittain
 - Provinssiperusteinen ositus
 - Alueelliset poimintarypät
 - Analyysipainot ovat samoja ositteiden sisällä mutta vaihtelevat ositteiden välillä
- ESS-dokumentti
 - [Weighting European Social Survey Data](#)
- Kysymyksiä ja vastauksia, esim:
 - *Do tables run on the ESS website need to be weighted?*
 - *Almost certainly yes.*

Tiivistelmä: Otantamenetelmät I

Otantamenetelmä

Poimintatapa

SRS

Simple random sampling

Yksinkertainen satunnaisotanta

Otos poimitaan perusjoukosta satunnaislukujen avulla

SYS

Systematic sampling

Systemaattinen otanta

Otos poimitaan tasavälisesti listasta tai rekisterinä olevasta tietokannasta

STR

Stratified sampling

Ositettu otanta

Perusjoukon alkiot jaetaan ensin homogeenisiin ositteisiin. Kustakin ositteesta poimitaan SRS tai SYS otos

Tiivistelmä: Otantamenetelmät II

Otantamenetelmä

Poimintatapa

CLU

Cluster sampling

Ryväsotanta

Perusjoukon alkiot muodostavat luonnollisia osajoukkoja eli rypäitä

- Yksiasteinen
one-stage

1) Rypäiden perusjoukosta poimitaan otosrypäät
2) Kaikki otosrypäiden alkiot tulevat alkiotason otokseen

- Kaksiasteinen
two-stage

1) Rypäiden perusjoukosta poimitaan otosrypäät
2) Otosrypäiden alkiosta poimitaan alkiotason otokset SRS:llä tai SYS:llä

PPS

Selection with Probabilities

Proportional to Size

Sisällyttymistodennäköisyys on suhteessa alkion kokoon

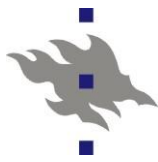
Tiivistelmä: Otantamenetelmät III

	SRS	SYS	STR	CLU	STR- CLU	PPS
Sisältymis- todennäköi- syys(*)	Vakio n/N	Vakio n/N	Voi vaih- della(**)	Voi vaih- della	Voi vaih- della	Voi vaih- della
Lisä- informaatio	Ei tarvita	Ei tarvita (***)	Osite- indi- kaattori	Ryväs- indi- kaattori	Osite- ja ryväs- indik.	Koko- tieto

(*) Sisältymistodennäköisyys = todennäköisyys sille, että N alkion perusjoukkoon kuuluva alkiio sisältyy otokseen, jonka koko on n alkiota

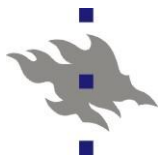
(**) Sisältymistodennäköisyys voi vaihdella alkiorryhmittäin (ositettu otanta) tai alkiioittain (PPS-otanta)

(***) SYS: Voidaan käyttää (implisiittinen osittaminen lajittelemalla perusjoukko ennen poimintaa)

Otanta-aineiston tilastollinen analyysi

- Lähtökohta: Analysoitavana otosperusteinen henkilöaineisto, jossa **on hierarkkinen (monitasoinen) rakenne**
- Tutkimusasetelmia/Otanta-asetelmia, jotka tuottavat aineistoon hierarkkisia rakenteita
 - **Moniasteinen ryväotanta-asetelma**
 - **Pitkittäisasetelma/Paneeliasetelma**
- HUOM: Hierarkkinen rakenne tuottaa aineistoon *havaintojen keskinäistä korreloituneisuutta*
- HUOM: **Havaintojen** keskinäinen korrelaatio on eri asia kuin **muuttujien** välinen korrelaatio

Otanta-aineiston tilastollinen analyysi

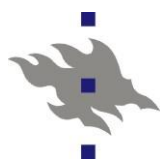
- HUOM:
- Usein tilastollisten analyysimenetelmien opetuksessa oletetaan, että havainnot ovat toisistaan riippumattomia (korreloimattomia)
 - *iid*-oletus (*independent identically distributed*)
- Oletus vastaa sitä, että otos on poimittu alkiotason perusjoukosta yksinkertaisella satunnaisotannalla
 - SRS, *simple random sampling*
- Mutkikkaammissa otanta-asetelmissa riippumattomusoletus ei päde
 - Ryväotanta

1. Alkiotasoinen otanta

Element sampling

- Kohdeperusjoukko: Alkiotasoinen
- Kehikkoperusjoukko: Alkiotasoinen
- Otantayksikkönä perusjoukon alkio
- Alkiotason otos poimitaan valitulla otantamenetelmällä suoraan kehikkoperusjoukosta
 - Esim. Henkilöotos väestörekisteristä
 - Yritysotos yritysrekisteristä

2. Yksi- ja kaksiasteinen ryväsotanta

One-stage / Two-stage cluster sampling

■ **Yksiasteinen** ryväsotanta

1. aste: Rypäiden poiminta ryvästason perusjoukosta
Otantayksikkö: Perusjoukon alkioiden muodostama luonnollinen ryhmä eli **ryväs** (*cluster*)

■ Alkiotason otokseen otetaan kaikki otosrypäiden alkiot

■ **Kaksiasteinen** ryväsotanta

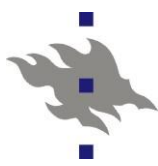
1. aste: Rypäiden poiminta ryvästason perusjoukosta
2. aste: Alkioiden poiminta otokseen tulleista rypäistä

■ Alkiotason otokseen otetaan otosrypäistä poimitut otosalkiot

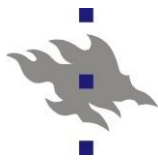
a. Poikkileikkausasetelma *Cross-sectional design*

- Tiedonkeruu
- Ajallinen poikkileikkaus
- Tutkimusasetelmasta johtuva havaintoyksiköiden korreloituneisuus
 - Onko? -Ei ole
- Otanta-asetelmasta johtuva havaintojen korreloituneisuus
 - Onko?
- Riippuu otanta-asetelmasta!
 - Ryväotanta: Kyllä
 - Alkiotasoinen otanta: Ei ole

b. Pitkittäisasetelma / Paneeliasetelma ***Longitudinal / Panel design***

- Paneelitutkimus, toistomittaus, seurantatutkimus, rotaatiopaneeli
 - Samoja yksiköitä koskeva ajassa toistuva tai jatkuva tiedonkeruu
- Tutkimusasetelmasta johtuva havaintojen korreloituneisuus – Onko?
 - Toistomittauksesta johtuva positiivinen autokorrelaatio
- Otanta-asetelmasta johtuva havaintojen korreloituneisuus – Onko?
 - Riippuu jälleen otanta-asetelmasta!

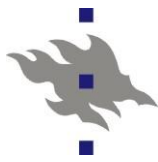
Havaintojen korreloituneisuuden lähteitä: Tutkimusasetelma ja otanta-asetelma

Otanta- asetelma	Tutkimusasetelma	
	a. Poikkileikkaus- asetelma	b. Pitkittäisasetelma
1. Alkiotason otanta	1a. Ei havaintojen korreloituneisuutta	1b. Positiivinen autokorrelaatio
2. Ryväotanta	2a. Positiivinen rypäänsisäinen korrelaatio	2b. Ristikkäinen autokorrelaatio ja ryväskorrelaatio

Esimerkkejä hierarkkisesti rakentuneista ryväsootanta-aineistoista

Tutkimus-aineisto	Tutkimus-asetelma	Otanta-asetelma	Ryväs-rakenne	Havaintoyksikkö
Terveys 2000 ja 2010	Poikki-leikkaus	2-asteinen ositettu ryväsootanta	Terveyskeskuspiiri	Henkilö
PISA	Poikki-leikkaus	1-asteinen ositettu ryväsootanta	Koulu tai opetusryhmä	Oppilas
SILC	Rotaatio-paneeli	1-asteinen ositettu ryväsootanta	Kotitalous	Kotitalouden jäsen
ESS	Toistettujen poikki-leikkausten sarja	1- ja 2-asteinen ositettu ryväsootanta	Alue	Henkilö

Esimerkki: OHC-aineisto

- **Kelan työterveyshuoltotutkimus**
Occupational Health Care Survey
- **Otanta-asetelma**
 - Ositettu yksi- ja kaksiasteinen ryväsotanta
 - Toimipaikat rypäinä

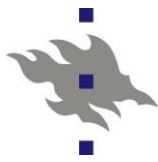
 - Ositus rypään koon ja toimialan mukaan
 - Pienet toimipaikat: Yksiasteinen otanta
 - Suuret toimipaikat: Kaksiasteinen otanta

 - Henkilötasolla itsepainottuva (*self-weighting*) otos
 - Henkilötason analyysipainot = 1 kaikille

OHC Survey: Demonstraatioaineisto

- Rajaus pedagogista käyttöä varten
 - Toimipaikat, joissa vähintään 10 työntekijää
 - $H = 5$ ositetta (*strata*)
 - $m = 250$ toimipaikkaa (ryvästä, *clusters*)
 - $n = 7841$ henkilöä
 - 10 muuttujaa
 - Vaihteleva määrä otosrypäitä per osite
- Aineisto on saatavilla linkistä [VLISS](#) -Virtual laboratory in survey sampling

OHC Survey: Aineiston muuttujat

Variables in Creation Order

#	Variable	Type	Len	Label
1	OSITE	Num	8	Stratum identifier
2	RYVAS	Num	8	Cluster identifier
3	ID	Num	8	Element identifier
4	SEX	Num	8	Gender
5	AGE	Num	8	Age in years
6	AGE2	Num	8	Age under/over 45
7	PHYS	Num	8	Physical health hazards of work
8	CHRON	Num	8	Chronic morbidity
9	PSYCH	Num	8	Psychic strain - 1st princomp
10	PSYCH2	Num	8	Psychic strain - dichotomy

· Vaatimuksia analyysityökaluille

· OHC-data

- Aineiston hierarkkinen rakenne
 - Kaksiasteinen ositettu ryväsotanta
- **Rypäiden positiivinen sisäkorrelaatio**
 - Havainnot pareittain korreloituneita rypäiden (toimipaikkojen) sisällä
 - Otettava huomioon analyysissä
- Sisäkorrelaation tunnusluvut
 - **Asetelmakerroin** *deff* (*design effect*)
 - **Sisäkorrelaatio** (*intra-cluster correlation*)

Asetelmakerroin *Deff*

Asetelmakerroin (*Design effect, deff*) mittaa otanta-asetelman ryvästymisen vaikutusta estimaattorin varianssiin

Esimerkiksi **osuustunnusluvun** (suhteellisen osuuden) \hat{p} estimoitu asetelmakerroin on:

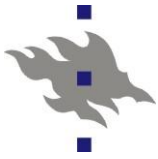
$$deff(\hat{p}) = \frac{v_{clu}(\hat{p})}{v_{srs}(\hat{p})} = \frac{v_{clu}(\hat{p})}{\hat{p}(1 - \hat{p}) / n}$$

missä

\hat{p} on estimoitu osuustunnusluku

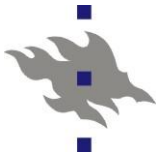
v_{clu} on ryväsootanta-asetelman mukainen otosvarianssi

v_{srs} on yksinkertaiseen satunnaisotantaan perustuva otosvarianssi (tässä binominen varianssilauseke)

Mitä asetelmakertoimesta voi päätellä?

- $deff < 1$
 - Käytetty otanta-asetelma on **tehokkaampi** kuin (SRS)
 - Otanta-asetelma on optimoitu tutkittavaa ilmiötä varten
 - Otanta-asetelmassa ja/tai estimointiasetelmassa on käytetty tehokkaasti lisäinformaatiota
 - PPS-otanta
 - Malliavusteinen estimointi (GREG)
 - Esimerkiksi Tilastokeskuksen kuukausittainen työvoimatutkimus

Mitä asetelmakertoimesta voi päätellä?

- $d_{eff} = 1$

- Käytetty otanta-asetelma on **yhtä tehokas** kuin SRS

- $d_{eff} > 1$

- Käytetty otanta-asetelma on **tehottomampi** kuin SRS
- Tyypillistä ryväsotanta-aineistoille
- Esim. OHC-aineisto, PISA, Terveys2000...

- HUOM: Otanta-asetelma on sitä tehokkaampi mitä pienempi on estimaattorin varianssiestimaatti (ja keskivirhe)

OHC-data: *Deff*-estimaatit (Lehtonen&Pahkinen 2004)

Table 5.8

Averages of design-effect estimates of proportion estimates of selected groups of binary response variables in the OHC Survey data set (number of variables in parentheses).

Study variable	Mean deff
Physical working conditions (12)	6.5
Psycho-social working conditions (11)	3.3
Psychosomatic symptoms (8)	2.0
Psychic symptoms (9)	1.8

· Rypäiden positiivisen sisäkorrelaation vaikutukset analyysin kannalta

- Vastaavankokoiseen alkiotasoiseen otanta-aineistoon verrattuna ryväotanta-aineistossa:
 - Tehokas otoskoko pienenee
 - Tunnuslukujen keskivirheet kasvavat
 - Luottamusvälit (virhemarginaalit) suurenevät
 - Testisuureiden tilastollinen merkitsevyys heikkenee

Asetelmakerroin, sisäkorrelaatio ja tehokas otoskoko

Asetelmakerroin ja sisäkorrelaatio

$$\hat{\rho}_{\text{int}} = \frac{\text{deff}(\hat{p}) - 1}{\bar{n} - 1}$$

Tehokas otoskoko (*effective sample size*):

$$n_{\text{eff}} = \frac{n}{\text{deff}(\hat{p})} = \frac{n}{1 + (\bar{n} - 1)\hat{\rho}_{\text{int}}}$$

missä

n on alkiotason otoskoko

\bar{n} on rypäiden keskimääräinen otoskoko

Tehokas otoskoko ja sisäkorrelaatio SAS data OHC

■ Fysikaaliset työolot

■ Asetelmakerroin $d_{eff} = 6.5$

■ Sisäkorrelaatio $\rho = 0.181$

■ Otoskoko $n = 7841$ henkilöä

■ Tehokas otoskoko
 $n(eff) = 7841/6.5 = 1206$ henkilöä

- Tehokas otoskoko ja sisäkorrelaatio
- SAS data OHC

- **Psyykkiset oireet**

- Asetelmakerroin $d_{eff} = 1.8$

- Sisäkorrelaatio $\rho = 0.026$

- Otoskoko $n = 7841$ henkilöä

- Tehokas otoskoko
 $n(eff) = 7841/1.8 = 4356$ henkilöä

PISA - Deff ja Eff

Table 2. Descriptive statistics for combined reading literacy score in the PISA 2000 Survey by country (in alphabetical order).

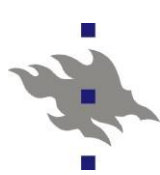
Country	Mean	Standard error	Design effect	Effective sample size of students	Number of observations in data set	
					Students	Schools
Brazil	402.9	3.82	8.33	476	3961	290
Finland	550.7	2.15	2.79	1600	4465	147
Germany	497.4	5.68	13.47	305	4108	183
Hungary	485.7	6.02	20.00	231	4613	184
Republic of Korea	526.6	3.66	12.99	351	4564	144
United Kingdom	531.4	4.08	14.08	564	7935	328
United States	517.0	5.16	6.93	354	2455	112
All	500.0			3881	32101	1388

Data source: OECD PISA database, 2001.

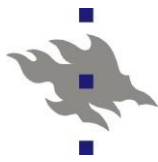
OHC Survey –Asetelmaperusteinen analyysi

- **Asetelmaperusteisessa** (*Design-based*) analyysissä rypäiden sisäkorrelaatorakenteet otetaan **häiriötekijöinä** (*nuisance effect*), joiden vaikutus ”puhdistetaan pois” analyysin yhteydessä
 - Lehtonen and Pahkinen (2004), luvut 5, 7 ja 8
- Asetelmaperusteisilla menetelmillä reagoidaan otanta-asetelman ominaisuuksiin:
 - Ositus (*stratification*)
 - Ryvästyminen (*clustering*)
 - Painokertoimet (*weighting*, analyysipainot)

OHC Survey –Asetelmaperusteinen analyysi - Ohjelmistot

- SAS: SURVEY-proseduurit
 - SURVEYMEANS – keskiarvot, kokonaismäärät
 - SURVEYFREQ – taulukointi, testit
 - SURVEYREG – lineaariset mallit
 - SURVEYLOGISTIC – logistiset mallit
 - SURVEYPHREG - elinaikamallit
- SPSS:
 - Complex Samples -moduli
- Stata: SVY-proseduurit
- R-kieliset funktiot ja ohjelmapaketit
 - Lumley T. (2010). Complex Surveys: A Guide to Analysis Using R. Wiley.

OHC Survey – Malliperusteinen analyysi

- **Malliperusteisessa** (*model-based*) analyysissa rypäiden sisäkorreloituneisuuteen reagoidaan **mallintamalla** korrelaatorakenteita
 - Tilastolliset sekamallit (*Mixed models*)
 - Monitasomallit (*Multilevel models*)
 - Hierarkkiset mallit (*Hierarchical models*)
 - Kaikki nämä termit viittaavat samaan yleistettyjen lineaaristen sekamallien perheeseen
 - *Generalized Linear Mixed Models*, GLMM
- Ohjelmistot: SAS, SPSS, R, ym.
- Laaja kirjallisuus, esim:
 - Demidenko E. (2004) *Mixed Models*. Wiley.

Mallit ja ohjelmat: SAS-ohjelmisto

- Yleistetyt lineaariset mallit
- Esim:
 - Lineaarinen kiinteiden tekijöiden regressioanalyysi, ANOVA ja ANCOVA
 - Logistinen kiinteiden tekijöiden regressioanalyysi, ANOVA ja ANCOVA
- Yleistetyt lineaariset sekamallit (GLMM)
- Esim:
 - Lineaariset sekamallit
 - Logistiset sekamallit
- SAS – Mallit ja proseduurit